

*М. О. Пічкур,
канд. пед. наук, доцент*

РОЛЬ ЖИВОПИСНО-ГРАФІЧНОЇ СПАДЩИНИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У ФОРМУВАННІ ЕТНІЧНОГО ІДЕАЛУ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Сьогодні, як ніколи, актуальні слова видатного українця Тараса Шевченка: «Світе тихий, краю милий, моя Україно, за що тебе сплюндровано, за що, мамо, гинеш?» Адже етнічний ідеал сучасного українського громадянина спотворено антигуманними цінностями влади, сили і грошей. Тому актуальним є звернення до живописно-графічної спадщини Кобзаря, сповненої демократичними ідеями, які проголошують материнську любов, сімейну злагоду, дитиноцентризм, віросповідання як найвищих детермінант справжнього універсуму будь-якого народу. Це простежується в багатьох живописних і графічних творах Великого митця.

Так, на живописному полотні «Селянська родина» (1843) на тлі хати зображено сцену з життя молодого подружжя, яке милується першими кроками маленької дитини. Прийом світлового акцентування увиразнює зміст твору. Майстерно відображене сяйво білої хати, облич персонажів, їхнього одягу й затінення інших другорядних деталей композиції фокусують увагу на сімейній ідилії, сповненої гармонійними взаєминами української родини.

Відомо, що душу Т. Шевченка наповнювали й інтернаціональні почуття. Про це свідчить те, що за років неволі в безкрайньому степу за Уралом він виконав чимало сюжетно-фігуративних графічних композицій. До цього його спонукав неабиякий інтерес до життя й побуту місцевих мешканців. У листі до Варвари Рєпніної він пише: «Киргизы так живописны, так оригинальны, сами просятя под карандаш... А смотреть и не рисовать – это такая мука, которую поймет один только истинный художник» [2, с. 15]. У цьому плані цікава сепія «В юрті» (1848-1849). В інтер'єрі зображено чоловіка й жінку, зайнятих приготуванням їжі. Приховане світло розливається на обох постатях, акцентуючи

особливості цього мирного дійства. Аналогічна й за змістом графічна композиція «Тріо» (1851), що відтворює сцену сімейної злагоди в житті молодої казахської сім'ї. В її центрі – яскраво осяяна світлом із прочинених дверей постать вродливої жінки, яка крутить жорна й зачаровано дивиться на коханого чоловіка, слухаючи його захоплюючу гру на домбрі. Третя дійова особа – корова, яка за своїм материнським інстинктом заглядає до затишної юрти, де пригрілося її телятко.

Свою любов до дітей митець показує в серіях малюнків. Для нього вони були янголятами, із чистою душею і важкою долею. Наприклад, зворушливо і проникливо зображено дітей на малюнках «Хлопчик розпалює грубку» (1849) і «Хлопчик гріється біля грубки» (1849). Світлотіньовими «рембрантівськими» засобами художник концентрує увагу на відкритому обличчі постаті, омріюючи щастя й безтурботність дитинства, опоетизовуючи його образ із особливою душевною теплотою.

Про глибоке співпереживання Т. Шевченка знедоленим дітям свідчить сепія «Байгуші». Митець у цій композиції майстерно відтворює міміку, жести, пози маленьких хлопчиків-прохачів. Свою постать на другому плані художник зобразив для демонстрування милосердного ставлення до дітей.

Серед фігуративних композицій особливої увагу заслуговує сепія «Казашка Катя» («Молитва за померлими») (1856-1857). Що саме прагнув відтворити художник у цій композиції, свідчать його стрічки з листа до Б. Залеського від 20 травня 1857 року: «Это религиозное поверье киргизов. Они по ночам жгут бараний жир над покойниками, а днем наливают воду в ту самую плошку, где ночью жир горел, для того, чтобы птичка напилася и помолилась богу за душу любимого покойника. Не правда ли, поэтическое поверье?» [2, с. 17]. Застосовуючи зображувальний прийом розсіяного світла, митець намагається відтворити таємничу сутність віруючої людини, яка болісно переживає втрату близької людини й сповнена благоговінням.

Коротка характеристика окреслених художніх творів Т. Шевченка – це лише мізерна частка його величезної мистецької спадщини. Про те, що він палко любив природу, людей, міста і села й усе живе на світі свідчать його численні

графічні й живописні пейзажі, наприклад, «Вид на озеро біля міста між горами» (1839) «Краєвид з лісом та горами» (1839), «Гірський краєвид з вершниками в околицях Златоуста» (1838), «Руїни будинку Богдана Хмельницького в Суботові» (1845) та ін.

Слід зазначити, що практично вся живописно-графічна спадщина великого Кобзаря з належною повнотою й відповідними узагальненнями розкрита в працях таких мистецтвознавців, як Д. Антонович, П. Білецький, Л. Владич, Я. Затенацький, О. Зінгер, В. Касіян, М. Макаров, В. Овсійчук, Г. Паламарчук, Д. Степовик та ін. Однак, нині бракує публікацій та ґрунтовних досліджень ролі сприйняття живописних і графічних творів Тараса Шевченка у формуванні етнічного ідеалу сучасного громадянина. На цьому наголошують такі педагогічно-науковці, як В. Гуменко, М. Дробноход, П. Кононенко, Ю. Руденко, М. Стельмахович та ін. Вони зазначають, що наука не виховала «шевченківської людини» – людини «з пріоритетним життєвим гаслом всеперемагаючої сили «Борітеся – поборете!», лицаря стійкої волі й героїчного духу, якому були притаманні, невичерпна енергія, прометеївсько-революційна спрямованість невгасимої діяльності в інтересах рідного народу, своєї держави» [1, с. 3].

Таким чином, очевидно, що мистецтвознавцям слід систематизувати твори, які засвідчують національний стереотип художнього мислення Т. Шевченка, який безмежно любив Батьківщину та її народ, відстоював ідеї демократизму і самостійності України. Цей матеріал, безперечно, буде цінним для естетичного і громадянського виховання сучасної молоді, зокрема для ефективного формування її національної самосвідомості, спрямованої на боротьбу за ідеали соціальної і національної свободи.

Література:

1. Утверджуймо ідеологію патріотизму і державотворення (Відкритий лист Президії АПН України та Міністерства освіти України) / Стельмахович М., Гуменко В., Дробноход [та ін.] // Освіта. – 29 квітня – 6 травня. – 1998. – С. 3.
2. Шевченко-художник. Бібліографічне видання (1839 – 2012) / Упоряд. : Л. Буряк, Н. Орлова, Б. Короленко. – К. : ДП НВЦ «Пріоритети», 2012. – 520 с.